

Sygn. akt II AKz 320/18

POSTANOWIENIE

Dnia 23 października 2018 r.

Sąd Apelacyjny II Wydział Karny w Rzeszowie

na posiedzeniu w składzie :

Przewodniczący:	SSR del. do SA Rafał Puchalski
Protokolant:	st. sekr. sądowy Paweł Szemberski

przy udziale Prokuratora Prokuratury Regionalnej w Rzeszowie

– Jadwigi Jajugi-Lis

po rozpoznaniu w sprawie wnioskodawcy **J. P.**

zażalenie pełnomocnika wnioskodawcy

na postanowienie Sądu Okręgowego w Przemyślu

z dnia 22 sierpnia 2018 r. sygn. akt II Ko 202/16

o umorzeniu postępowania w przedmiocie zadośćuczynienia za niewątpliwie niesłuszne zastosowanie środka zabezpieczającego

na podstawie art. 437 § 1 k.p.k. i art. 554 § 4 k.p.k.

p o s t a n o w i a :

- I. **utrzymać w mocy** zaskarżone postanowienie,
- II. kosztami postępowania odwoławczego **obciążyć** Skarb Państwa.

UZASADNIENIE

postanowienia z dnia 23 października 2018 r.

Postanowieniem z dnia 22 sierpnia 2018 r. Sąd Okręgowy w Przemyślu, na podstawie art. 17 § 1 pkt 11 k.p.k. umorzył postępowanie w sprawie z wniosku J. P. o zasądzenie kwoty 4400 000 zł tytułem zadośćuczynienia za niewątpliwie niesłuszne zastosowania środka zabezpieczającego, uznając że nie zostały spełnione przesłanki z art. 552 § 3 k.p.k.

Od tego postanowienia zażalenie wywiódł pełnomocnik wnioskodawcy, w którym podniósł zarzuty:

- obraży przepisów postępowania poprzez niewłaściwe zastosowanie art. 552 § 3 k.p.k. w zw. z art. 17 § 1 pkt 11 k.p.k. i umorzenie postępowania o zadośćuczynienie w okolicznościach oczywiście niezasadnego stosowania środka zabezpieczającego kreującego prawo do zadośćuczynienia,

- obrazę przepisów prawa materialnego poprzez naruszenie art. 5 ust. 1 i 5 Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności i ich niezastosowanie w sytuacji gdy osadzenie J. P. w placówce psychiatrycznej miało charakter bezprawny i godziło w prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego jednostki,
- obrazę przepisów prawa materialnego, a to art. 417 k.c. w zw. z art. 558 k.p.k. poprzez jego niezastosowanie podczas gdy bezzasadne przedłużenie stosowania środka zabezpieczającego polegającego na osadzeniu J. P. w placówce psychiatrycznej doprowadziło do nieodwracalnych skutków w jego stanie zdrowia, tj. zjawiska hospitalizmu czynnie znacznego ubytku sposobów radzenia sobie w zwykłym otoczeniu społecznym poza środowiskiem instytucji szpitala psychiatrycznego, a więc doprowadziło do dysfunkcji społecznej u skarżącego.

W oparciu o te zarzuty skarżący wniósł o uchylenie zaskarżonego postanowienia i przekazanie sprawy Sądowi I instancji do ponownego rozpoznania.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Zażalenie pełnomocnika wnioskodawcy nie jest zasadne.

Odnosząc się do pierwszego z zarzutów zawartych w treści środka odwoławczego wskazać należy ustawodawca przewidując w art. 552 § 3 k.p.k., że prawo do odszkodowania i zadośćuczynienia w związku z zastosowaniem środka zabezpieczającego, nie uzależnił tego od wykazania „niewątpliwej niesłuszności” środka zabezpieczającego, lecz od wystąpienia warunków określonych w § 1 i 2 art. 552 k.p.k.

W konsekwencji więc uznanie, że po stronie oskarżonego (podejrzanego) powstało roszczenie o naprawienie szkód i krzywd wynikłych z zastosowania wobec niego środka zabezpieczającego wymaga nie tylko ustalenia, że środek taki faktycznie był wykonywany, lecz również wcześniejszego wzruszenia, w wyniku wznowienia postępowania lub kasacji, orzeczenia skutkującego zastosowaniem takiego środka i w efekcie uniewinnienie oskarżonego lub orzeczenie wobec niego innego, łagodniejszego środka zabezpieczającego albo też umorzenie postępowania wskutek okoliczności, których nie uwzględniono we wcześniejszym postępowaniu.

Dopiero takie rozstrzygnięcie pozwala na czynienie ustaleń co do ewentualnego uprzedniego braku podstaw do orzeczenia środka zabezpieczającego lub też zastosowania go w postaci surowszej niż to powinno mieć miejsce albo badania, czy internacja winna trwać krócej niż trwała, a więc wnioskowania w przedmiocie „niesłuszności” stosowania środka, o którym mowa w rozdziale X Kodeksu karnego (tak SA w Białymstoku w wyroku z dnia 6 sierpnia 2013 r., sygn. akt II AKa 142/13).

Za taką interpretacją art. 552 § 3 k.p.k., przemawia zarówno literalne brzmienie powołanej normy, orzecznictwo sądów, jak i stanowiska komentatorów (por. postanowienie SN z dnia 5 maja 2006 r., II KK 259/05, a także tezy P. Hofmańskiego red. w: Kodeks postępowania karnego. Komentarz do art. 468-682, Warszawa 2004, t. III s. 311; J. Grajewskiego i inni: Kodeks postępowania karnego, Komentarz do art. 425-673, Kraków 2003, t. II, s. 359, a także F. Prusak: Komentarz do Kodeksu postępowania karnego, Warszawa 1999, t. II, s. 1493).

Wbrew oczekiwaniom skarżącego w postępowaniu opartym o przepisy rozdziału 58 Kodeksu postępowania karnego nie dokonuje się kontroli prawomocnego orzeczenia o zastosowaniu środka zabezpieczającego. Taka ocena musi być przeprowadzona wcześniej, w wyniku wniesienia kasacji lub wniosku o wznowienie postępowania, a zatem w praktyce uzyskania prejudykatu w trybie kasacji lub wznowienia postępowania (tak J. M.- (...), Zasadzenie odszkodowania i zadośćuczynienia za niesłuszne wykonanie środka zabezpieczającego lub niewątpliwie niesłuszne tymczasowe aresztowanie wykonane w zakładzie psychiatrycznym, Prokuratura i Prawo 2018, z. 10 s. 18).

Z akt omawianej sprawy wynika, że istotnie wobec J. P. na mocy postanowienia Sądu Rejonowego w Jarosławiu z dnia 7 października 2004 r., sygn. akt II K 168/04, utrzymanego w mocy postanowieniem Sądu Okręgowego w Przemyślu z dnia 17 listopada 2004 r., sygn. akt II Kz 223/04, umorzono postępowania i zastosowano środek zabezpieczający

w postaci umieszczenia w szpitalu psychiatrycznym, a środek ten był następnie wykonywany przez wiele lat, tj. do dnia 25 listopada 2015 r. Niemniej jednak postanowienie będące podstawą zastosowania środka zabezpieczającego nie zostało podważone w ramach nadzwyczajnych środków zaskarżenia tak jak tego wymaga art. 552 k.p.k. Wprawdzie obrońca internowanego podjął próbę zainicjowania tego postępowania przez Rzecznika Praw Obywatelskich, ale ten nie znalazł podstaw do wywiedzenia kasacji.

Tym samym więc słusznie uznał Sąd Okręgowy, że w realiach omawianej sprawy nie zostały spełnione przesłanki omawianego przepisu uzasadniające merytoryczne ustosunkowanie się do żądań zawartych we wniosku.

Przechodząc do omawiania kolejnego zarzutu sformułowanego przez pełnomocnika wnioskodawcy, a dotyczącego naruszenia art. 5 ust. 1 i 5 Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, stwierdzić należy, że przepis ten nie ma wprost zastosowania na gruncie realiów procesowych oraz ustaleń faktycznych przedmiotowej sprawy. Wszak zastosowanie wobec wnioskodawcy środka zabezpieczającego nastąpiło zgodnie z prawem i w trybie ustalonym przez odpowiednie przepisy prawa. Natomiast odniesieniem krajowym do normy art. 5 ust. 5 Konwencji jest przepis art. 552 k.p.k., który reguluje sytuację, gdy osobie należy się odszkodowanie i zadośćuczynienie w sytuacjach przewidzianych w tym przepisie.

Wypada przypomnieć, że art. 5 ust. 5 ww. Konwencji stanowi, że każdy, kto został pokrzywdzony przez niezgodne z treścią art. 5 ust. 1-4 tej Konwencji zatrzymanie lub aresztowanie, ma prawo do odszkodowania. Trzeba jednak zdecydowanie podkreślić, że przepis ten statuuje prawo do odszkodowania rozumiane jako dostępność drogi prawnej dochodzenia roszczenia odszkodowawczego, a nie prawo do otrzymania odszkodowania w każdym bez wyjątku przypadku objętym tym przepisem (zob. postanowienie SN z dnia 4 maja 2016 r., V KK 375/15).

W kwestii ostatniego z zarzutów zawartych w treści środka odwoławczego stwierdzić należy, że przepis art. 558 k.p.k. stanowi, że rozpoznanie spraw o jakich mowa w rozdziale 58 następuje według przepisów Kodeksu postępowania karnego, a tylko w kwestiach tam nieuregulowanych stosuje się przepisy Kodeksu postępowania cywilnego.

Na kanwie uwag z tym związanych zasygnalizować należy, że odpowiedzialność przewidziana w rozdziale 58 k.p.k. stanowi regulację szczególną wobec art. 417 k.c. Ustawodawca określając warunki dochodzenia odszkodowania przed sądem karnym nie posłużył się kryterium charakteru szkód i krzywd, jakie w tym trybie mają być rekompensowane, ale kryterium sytuacji procesowych, w jakich doszło do zdarzeń skutkujących tymi dolegliwościami. Odrębność postępowań prowadzonych na podstawie art. 558 k.p.k. i powierzenie ich sądom karnym (co jest wyjątkiem od ogólnej zasady rozpoznawania spraw o odszkodowanie w postępowaniu cywilnym) wynika ze ścisłego powiązania podstaw odpowiedzialności odszkodowawczej Skarbu Państwa z kwalifikowanymi naruszeniami prawa, leżącymi u podstaw uwzględnienia nadzwyczajnych środków zaskarżenia w postępowaniu karnym i wyjątkowo, ze stosowaniem izolacyjnych środków przymusu (art. 552 § 4 k.p.k.).

Z treści uzasadnienia środka odwoławczego wynika, że w istocie skarżący kwestionuje nie tyle samo postanowienie w przedmiocie umorzenia postępowania i zastosowania wobec wnioskodawcy środka zabezpieczającego w postaci umieszczenia w szpitalu psychiatrycznym (co do zasady uznaje je za słuszne, chociaż postępowanie to nie było wolne od uchybień o charakterze proceduralnym), co dalszy etap postępowania związany z wykonywaniem tego środka i wieloletnim przedłużaniem jego stosowania w oparciu o praktycznie jednobrzmiące, zdaniem skarżącego, opinie biegłych.

W tym zakresie należy zgodzić się ze skarżącym, że w tego rodzaju postępowaniach wymagana jest szczególnego rodzaju wnikliwość sądu, zwłaszcza w zakresie oceny okresowej opinii biegłych dotyczących zmian w zakresie stanu zdrowia internowanego, gdyż opinia ta ma decydujące znaczenie dla dalszej internacji.

Tym samym więc sąd powinien czuwać nad tym, aby kolejne opinie uzyskiwane w toku postępowania były bardziej dokładne i w szerszym zakresie niż dotychczasowe odnosiły się do kwestii stanu zdrowia internowanego, stosowanego leczenia lub terapii oraz ich wyników.

Systematyczna kontrola sądu nad potrzebą dalszego wykonywania detencji ma bowiem służyć temu, aby pobyt sprawcy w zakładzie zamkniętym ograniczony był do niezbędnego minimum. Celem stosowania środków zabezpieczających nie jest bowiem sama izolacja sprawcy, ale poprawa stanu jego zdrowia na tyle, żeby możliwy był jego powrót do społeczeństwa.

Podkreślić również należy, że właściwe sprawowanie tej kontroli przez sąd jest niezwykle istotne, gdyż w ramach tego środka zabezpieczającego prawo karne wyjątkowo mocno wkracza zarówno w sferę podstawowych praw, jak i wolności osoby internowanej. Ponadto, co równie istotnie, czasu stosowania tego środka nie określa się z góry i w efekcie ma charakter bezterminowy.

Analizując akta omawianej sprawy nie mogło ująć uwadze tutaj. Sądu, że czas internacji wnioskodawcy, wskutek wielokrotnego jej przedłużania, trwał prawie 11 lat. Uchylenie stosowanego środka zabezpieczającego nastąpiło bowiem dopiero na mocy postanowienia Sądu Rejonowego z dnia 25 listopada 2015 r. (k. 122 t. IV), który orzekł ponownie po uchyleniu postanowienia o dalszym stosowaniu środka zabezpieczającego na skutek orzeczenia Sądu Okręgowego w Przemyślu z dnia 26 czerwca 2015 r., IV Kzw 112/15. W treści tegoż postanowienia Sąd Okręgowy dostrzegł fakt długiego stosowania tego środka wobec J. P. i zasugerował potrzebę zasięgnięcia opinii zespołu innych biegłych celem analizy stanu zdrowia i dotychczasowego procesu leczenia oraz rozważenia czy umieszczenie w odpowiednim w (...) gwarantowałyby m.in. systematyczne leczenie (k. 48 t. IV).

Sąd Apelacyjny, wbrew oczekiwaniom skarżącego, z powodów o jakich była mowa na wstępie, nie jest jednak władny dokonywać oceny prawidłowości procedowania sądu w zakresie przedłużania internacji wnioskodawcy w ramach niniejszego postępowania.

Zasadnym jest jednak zwrócić uwagę na stanowisko doktryny, która przyjmuje, że w odniesieniu do ewentualnych szkód spowodowanych nieprawidłowościami wymiaru sprawiedliwości przysługuje droga sądowa na podstawie przepisów art. 417-417² k.c. (zob. L. Paprzycki, Komentarz aktualizowany do art. 425-673 Kodeksu postępowania karnego. System Informacji Prawnej LEX, 2015, art. 552 teza 14).

Wprawdzie treść art. 421 k.c. stanowi, że przepisów art. 417, art. 417¹ i art. 417² nie stosuje się, jeżeli odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną przy wykonywaniu władzy publicznej jest uregulowana w przepisach szczególnych, a za takie spora część orzecznictwa i doktryny uznaje uregulowanie zawarte w art. 552-559 k.p.k., niemniej jednak stanowiska dopuszczające takie rozwiązanie odnaleźć można, poza wskazanym wyżej poglądem L. P., także w orzecznictwie (zob. wyrok SA w Katowicach, sygn. akt I ACa 307/13, LEX nr 1342250), z którym to poglądem tutejszy Sąd Apelacyjny się zgadza i go podziela.

Nie jest rolą tutaj. Sądu rozstrzygnięcie czy ewentualnie wystąpienie na tej drodze będzie skuteczne i na której z wymienionych podstaw prawnych wnioskodawca powinien oprzeć swoje żądania, a jedynie zasygnalizowanie tego zagadnienia. Niewątpliwie bowiem niemożność oceny zasadności długotrwałego utrzymywania internacji świadczyłaby o istotnym braku obowiązujących rozwiązań prawnych.

Na marginesie zauważyć należy, że na kwestię niedoskonałości funkcjonujących obecnie rozwiązań prawnych w tym zakresie od jakiegoś już czasu zwraca uwagę zarówno Rzecznik Praw Pacjenta, jak i Rzecznik Praw Obywatelskich. Postulują oni m.in. w przypadku przedłużającego się pobytu pacjenta w ramach realizacji środka zabezpieczającego, wprowadzenie regulacji obligujących podmioty decydujące o dalszym stosowaniu detencji do weryfikacji przesyłanej przez kierownika zakładu opinii o stanie zdrowia internowanego poprzez zasięgnięcie opinii innych biegłych.

Resumując niniejsze rozważania stwierdzić należy, że norma art. 552 k.p.k. określa przesłanki dopuszczalności procesu odszkodowawczego przed sądem właściwym w sprawach karnych, które w realiach omawianej sprawy nie zostały spełnione.

Mając to na względzie Sąd Apelacyjny orzekł jak na wstępie.

Kosztami postępowania odwoławczego zgodnie z art. 554 § 4 k.p.k. obciążono Skarb Państwa.